

Kuv. 5.4.9.127/8.22.14-5
G. et alige. O., Carlöskes. 5

Salon kirkkokunnan kertomus,
erittäin muinaismuistojensa suhteen,
tehnyt Emi Löwenmark,
1881.

Salon kirkkokuntaan kuuluvat nykyään
seuraavat pitäjät, pohjoisesta etelään päin
lukiin: Luoto, Siikajoki ynni Revolahden,
Paevolan ja Frantsilan kappelit, jotka kah-
si viimeksimainittu^{tu} ja ovat erotetut omi-
tuisiksi pitäjiksi, vaikka tätä jättoa ei
panna toimeen, ennenkuin emäseurakunnan
kirkkoherran virka vasta joutuu avonaiseksi;
Salo ynni ~~Waken~~^{Ra} Kaupunki ja Viikannin
kappeli, Siikajoki ^{ynnä} Merijärven kappeli ~~Kangas~~,
^{1 min} Oulais, Kalajoki ynni Alavieskan ja
Raution kappelit, Ylivieska ja Evijär-
vi tai Siivi.

Luonnollansa on Salon kirkkokunta tuota
alhaista pohjasta tasankomaata, joka
jokien lähteillä verkalleen laskeupi
meren rantaan saakka ja sieltäkin vielä
pistäiksi mereen mataloilla taikka nui-
kutsuluilla säikillä. Näitä säikkiä löy-
tyy itse Luodon saaren ympärilläkin.

Mesistö on rikkaanpuolinen. Tätsi pui-
nempiä järviä ja jokiloita kulkuvat nuo
kolme isot ^{ja} ~~joet~~ Siikajoki, Siikajoki ja
Kalajoki, loppumarkansa tämän kirkko-
kunnan läpi.

Muoriseläntäitä kulkoo isojen jokien vä-
lillä. Näillä jelaunneilla ei ole yleisiä,
omiluisia nimiä, vaan saavat korotes-
sansa paikolleen isommiksi tai pienem-
miksi vaaroiksi ja mäkilöiksi, eri nimi-

D. J.

2
Lyksia eri pitäjissä.

Tehlaista ja teollisista laitoksista mainittakoon viinapolttimo Peltijoen kylässä Salosissa, höyrymylly ja olutkäsäs ~~Gröden~~ Kaupungin luona, Vesisaha ja mylly Sijhäjossa, vesisaha Revolanderin ja Saavolan rajalla.

Luodon pitäjästä mainittakoon se omittisuus, että se lainkäynnillisessä suhteessa kuuluu Oulun kihlakuntaan.

Salon kihlakunnan rajapitäjät ovat seuraavat: pohjoisessa Limminka, idässä Nestilä, Pippola, Haapavesi, Pivisjärvi, Haapajärvi ja Reisjärvi ja etelässä Lotta-jan pitäjä Vaasan läänissä. Lännessä on Pohjanlahti rajana.

Luodon pitäjä.

Ainoa saaristosuurakunta Oulun lää-
(Salosta 1873 vuodelle paikalla asetettu)
 nisja on Luodon pitäjä, joka on Pohjan-
 lahdessa 4 peninkulmaa Oulusta länteen
 ja 2 peninkulmaa pohjoseenpäin lähi-
 maisesta mannermaasta, Siikajoesta.
 Seurakuntaan luetaan oikeastaan kolme
 saarta, Santonen, "Karlö l. Luoto ja Hanhi-
 nes, mutta näiden saarien väliä ovat
 jo niin kuivaneet, että niitä on vaikea
 jollei mahdollonta kulkea pienelläkään
 veneellä luodevedenkin aikana.

Entinen merenpohja Santosen ja Luodon
 välillä on nyt niittyä. Näissä
 saarissa löytyy asuntoja ainoastaan Luo-
 dosja, ehkä toiset, varsinkin Hanhinen,
 voisivat peptomansa sukkeen olla man-
 viljelykselle sopivammat. Hanhisen ran-
 noilla löytyvät myös useimmat
 niityt ja perkkamattomat niitymät.

Luodon l. Karlön nimen syynstä an-
 taan kirkonkirjastossa löytyvä muustoo-
 kirjoitus, tehty v. 1815, seuraavan selityksen:
 "Vanhan kertomuksen mukaan on Karlön
 pitäjä saanut nimensä Kuningas Kaarlo IX¹²
 kenties Hänen valtiohoitajans ollessa,
 jolloin pitäjän silloinen ja ensimmäinen
 tunnettu kirkkoherra Thomas Laurenti
 v. 1593 allekirjoitti Upsalan kokouksen pää-
 töksen. Hän Luoto^{vaihtavat} sanotaan kyllä muuta-
 m^{at} pitäjän suomalaiseksi nimeksi,
 mutta nykyiset asukkaat sitä eivät
 hyväksy, vaan pitävät sitä ^{pikimmillään} muustoo-
 soima-nimensä, josta vihastuvat.

Luoto on muuten vanha suomalainen
 nimitys isommille saarille, ja esilähteestä

"Häi" on tämä muinaislaru tunnettu pitä-
jässä, että muutamat tuulenajamat
suomalaiset, ollessansa hylkeen tai ka-
lauppyynnissä, kun eivät tiedäneet
missä paikoin olivat saivat nähdä
tämän vedellä ympäröityä maan-
ja huusivat: "Häi! Luoto! Nimie Luoto,
Luodon pitäjä, Luotolaiset, Käytetään
tosin vielä, mutta mieluummin tahtovat
pitäjäläiset kutsuttaa "Kartolaisiksi"
kun myös ^{erka} ~~että~~ pitäjiä kutsutaan "Kartol-
pitäjiä".

Häiläluoto

Näin v. 1815, nyt on Luoto, Luodon pitä-
jä, Luotolaiset yleisiä ja tavallisia
nimityksiä ja edellisiä ruotsalaista
nimeä suomalaisella päättyellä
ei kuulu ruotsinkielisemmän kans-
susta.

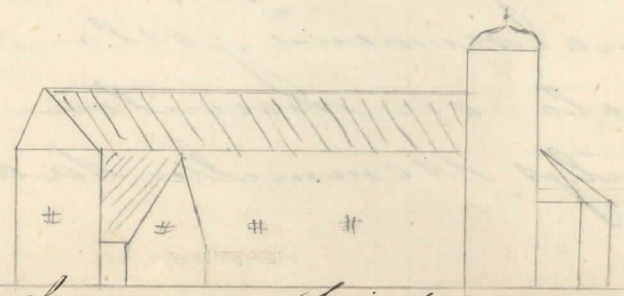
Takanuorten aikaisia muinaisjäännöksiä
täällä ei löydy laisinkaan. # Että täälläkin
ennen Suomalaisen tulon olisi asunut jättiläis-
mainittuja jättiläisiä, sitä ilmoittaa täällä
vielä elävä taru, joka antaa viimeisen jät-
tiläisen poistautuessaan laulaa:

"Ei saa rauhaa, Takaranta pauhas
Paimenet parkuu, Karjankellot soivat
Kristittyjen veri haistaa".

Nyt lähti jättiläinen Santosesta kahtaa-
maan isolle nimelle Kellon kylässä man-
nermaalla ja vaikka kulkiläiva väylää,
ainoastaan tupennokka veteen koski.
Kirkollisia muistoja. Kirkko on rakennettu v. 1610 l.
1620 puolesta, Kahdesti tai kolmasi jättilä ja lisitty
on sen ulkomuoto, pappilast päin katsoen, seuraava:

jos ei tuo Pietarin leik-
ki eli sokkelolatomus
Korjaniemen majakan
(Luona) ole sen aikainen
(1700. kuo.)
J. A. Aspelin, jättiläiset;
hat J. A. Aspelin, jättiläiset;
K. 77, s. 186.

Pietariniemi

Luodon kirkko.

66f

Sisus, sekä katto että seinät, on koristettu maalauksilla
 piiptian historian alalla. Nämä maalaukset, jotka
 osittain ovat hyvin tulleet, on eräs Lars Gale-
 nius tehnyt. Sakaristosja ja kirkosja löytyy
 puolihymmentä veistokuvaa, jotka kuvaavat a-
 postolita. Näiden kuvain tekijästä kumminkaa-
 ei saa mitään jekoa. Kirkon kalusto muuten
 on mitä köyhintä.

Uudemmalta ajalta ovat seuraavat sotaiset
 muistot merkellisimmät. Keuhkokuume 1743 tuli
 Ruotsista Jotalaiva kenraali Freudenfelliin
 johdannolla. Tämä laiva toi rakaapua
 ja muita tarpeita Oulujoen juussa ma-
 jaillevalle ruotsalaiselle armeijalle. Laiva
 joutui jäiden sekaan Charjanien edus-
 talle ja teki niin täydellisen haaksiri-
 hon, että upposi ja väestä pelastui aino-
 astaan kaksi miestä, jotka jää-happalita
 pääsivät jaareen.

Saman vuotena, 27 p. Toukokuuta oli sa-
 resja myös tappelu. Tapaus oli seuraava.
 Yksi komppania (90 miestä) ruotsalaisia,
 joita joht. Kattini ^{maahir} Lofving, tuli äkkias-
 vaamatta Kellonkylästä ^{Japani} mannermaalla
 ja hyökkäsi Venäläisten kimppuun.
 Saita oli silloin täällä majortettuna
 300 miestä, majuuri Schuchinin johdolla.
 Kova kakakka syntyi, joka loppui siten,
 että Venäläisten päällikkö, ynni parikym-
 mentä miestä kaatui ja muut tehtiin
 vangiksi. Kattini Lofving sanotaan
 itse ampuneen venäläisen majuurin,
 joka taistelun alussa oli paljastanut
 rintansa, kehottaaksensa väkiänsä
 urhoolliseen puollustukseen. Taru-
 kertoo Lofvingin käyttäneen luodin
 asemesta hopeaista nappia, jonka otti

6.
paitansa kauluksestaan, syystä muka, että
sijijiset luodit eivät vaikuttaneet mitään
majuriin, mutta aina kimposivat ta-
kaisin vahingoittamatta. Todellinen syy
kuitenkin lienee ollut, että sijijet jo olivat loppu-
puun ammutut. Kaatuneet sekä Venäläi-
set että Ruotsalaiset haudattiin Jaura-
kunnan hautausmaahan ja Askelin-
talon luona näytetään vielä vanha pe-
taji, jonka vieressä tappelu taisteltiin.¹⁾

Ojakyttänselän pohjan läntisellä puolel-
la, noin virstan matka rannasta,
on Hyyppänmäki, jossa löytyy kaivos,
luultavasti luonnonmuodostama.

Tähän kaivokseen janoetaan ison vi-
kan aikana rakennetun asunto,
saaren asujamies piilopaikaksi, niin-
kuin vielä säilyvä nimitys "pakopirt-
ti", lähemmäs osoittaa. Tästä asunnosta
kuitenkaan ei enään löydy minkäänlaisia
jälkiä.

Uudemman ajan rakennus on majak-
kalaitos Majaniemellä, joka myös
on varustettu tulitornilla, joka sytyt-
ettiin ensi kerta 3. p. Syyskuuta 1872
ja sittemmin vuosittain palaa 13 p. ^{maaliskuuta}
Heinäkuuta purjehdusajan loppuun saak-
ka.

Asutustarinoita. Milloin ja mistä
saaren ensimmäiset asujamies ovat tul-
leet ei varmuudella tiedetä. Toden-
mukaisinta on, että läheiset manner-
maalaiset tulivat tänne kahestamaan

jo että muutamat heistä, joilla ei kotona ollut
 varsinaista maanviljelystä, jäivät tänne tal-
 veksikin, rakentaen itsellensä tarpeellisia
 puojia. Tällöisenä ensimmäisenä asutus-
 paikkana mainitaan Marjanieni, jossa
 vielä näkyy pellokenttään jo hiukattain
 jäännöksiä, eikä paikka muuten on
 ihan autio. Josko lappalaisia mainoin
 on varsinaisesti asunut saarella on epä-
 tietoista, kun ei minikäänlaisia kiin-
 teitä muinaisjäännöksiä heistä täällä
 löydy. Ojakylässä tosin mainitaan eräs
 poropellontie ja taru kertoo lappalai-
 sten täällä paimentaneen karjojansa,
 vaan lienee tämä käsitettävä niin, että
 silloiset läheiset mannermaan asukkaat
 joskus ovat tuoneet tänne karjansa
 laatumelle vähemmäksi ajaksi.
 Nykyään on Luodossa kaksi kylää,
 Iso l. Kirkonkylä ja Ojakylä.

Löytöjä. Löydöistä on mainittakoon Kymmen-
 kunta isona, neliskulmaista vaskira-
 kkoja, ^{neli} 17 muosiasasta, ^{jotka} joita on löydetty
 kesällä 1880 ja jotka ovat lähetetty Gyl-
 pistoon.

Taikauskoon ja tapoihin sanotaan asu-
 jama^{nten} vieläkin olevan hyvin taipuvaisista
 ja Ois siis toivottava, että kansakoulu
 piikkoon perustettaisiin tännekin vai-
 kutamaan "kansassa kasuavassa, neuvos-
 sa nousussa", ja olisi tämä asia paljon
 helpompi toimeenpannu täällä kuin monessa
 muussa paikkakunnassa. Vaikka niin vähä
 väkinessä (parintuhannen korville) on, näet, Luo-
 dossa kaksi pappia ja niinmyös kaksi pap-
 pilas. Eimikään siis olisi mukavampi kuin
 että toinen virka lakkautettaisiin ja virke-
 talo käytettäisiin kansakoulu tarpeeksi. Ehkäpä
 niin lopuksi käyppikin.

8.
Sikajoen pitäjä
yhd. Revolahden, Raavolan ja Fransulan kappelit

Sikajo^{en} ^{entinen kappeli} erotettiin Saosta omaksi pitäjäksi
^{kirjainkannallisissa päätöksissä v. 1689-93}
v. 1691. Joki on antanut pitäjälle nimensä.
Tämän joen nimen syntyä löytyy kaksi ker-
tomusta. Toisen mukaan olisi nimi tullut
janasta jüka, joka kalau-lasta ennen olisi
ollut ainoa, jota joen juusja pyydettiin.
Toisen kertomuksen mukaan akka joka
lähteestä erään juuren kiven alla Pallamon
rajalla. Tätä kiveä kutsutaan Sikakiveksi,
ja lienee jokin alussa kutsuttu Sikajoki,
joka nimi sittemmin koristettiin toisil-
la i-kirjaimella.

Raunio aiheisia muistoja. Tuo Raunio-
rilla¹⁾ lappalaisten jäännöksi mainit-
sema raunio Parvikkankaalla Siipolan kyläs-
sä Fransulassa ei liene ihmisten tekoa.
Tämä raunio on jadan tylen pituinen jorikelo,
leveimmässä paikassa kolmivahyminen syl-
tä, parin kyynärän korkuinen, niin muodostettu,
että isoimmat kivet ovat järjestään aina pääl-
limäisinä niin eto alla viime kerroksissa
on munan ja sitten jo alimmaisina marjan
kokoiset kivet. Ympäri on ihau sileä, ki-
velön kanzas, paitsi luoteenpuolella, jossa
maa vähän kohoaa ja on kivikkoa, mutta
kivet siellä ovat isoja. Raunio on syntynyt
liitty vanha taru, joka kertoo, että Kun Pän-
kerin kankaalla ensikeran kirkonkellot joi-
vat ja väkeä Kivellä jion sinne pyhä-
aamuna riensi, niin julma jäätäläinen,
yksisilmäinen, Kivellä juvannon isolla
kivellä tätä menoa katseli, ja suuttu-

1) K. Abo Tidn. 1784.

neena kahden käden ruopasi Kivellän su-
annon lörmästä pientä Kiven joraa, niin
laajalta, että juvantoon syntyi iso kas-
reit, ja paikkasi kirkkomiehiä sillä
vauhdilla, että sora lensi Savihankaalle
jalkaa ja muodosti lämän raunion.
Raunion todellinen tekijä lienee aikoo-
naan ollut vesi tai jäät.

fig

Linnankankaan linnoitus (ks. kuvalehden I. kuv.)
saavotassa, Pehkolan kylästä Mäkelän talon
talon luona. Pituus muurin kanssa on 93
jalkaa, leveys 62 jalkaa. Muurin korkeus
on 2 jalkaa, leveys ^{muuri} 4-6 jalkaa. Muurin
leveyttä ei voi tarkoin määrätä, sillä
se ei nouse selvään maasta vaan on
hyvin sammaltunut ja kasvettunut
pienillä puilla. Myös portit ovat
hyvin epäselvät ja havaitaan aino-
astaan muutamista maahan painu-
neista paikoista, jotka ovat jokseenkin
vastapäätä toisiaan.

fig

Kujannes merkaa tästä Pesuan kankaan
linnoitus (ks. kuvalehden II. kuv.) joka myös kut-
sutaan jättiläisten linnaksi ja haudaksi.
Mäki, jolle "linna" on rakennettu, on mato-
lampi kuin edellinen, mutta muurit ovat vahvem-
mat, niinkuin allamainitut mitat osoita-
vat. Ulse linnan pituus on 106 jalkaa,
leveys 74. Muurin korkeus on paikot-
tain ains 6 jalkaa ja leveys 12.

Useat muurissa löytyvät ympyrät kuvaa-
vat syövyksiä, jotka lienevät syntyneet si-
ten, että tuthijat tai muuten uteliaat ih-
miset näissä paikoissa ovat kaivaneet.

Ovatko nämä linnat aikonaan
tehty sotaisista tarpeista varten, vai
olivatko nämä rauhanpyhiä paikko-

27

Obi.

ja, siinä kysymyksiä, joihin vasta tule-
 vaisuus voinee tyydyttävästi vastata.
 Revolanderin on Torvon talon (1 virst. kirkko)
 läheisyydessä ihan joen rannalla niin-
 kutsuttu Hautapakka (useita korkeita hautoja
 vierekkään) joita luullaan vanhan ajan
 ihmisten tekemiksi, muttei minkäänlaisia
 tarua niistä ei löydy.

Nuorenan talon luona kuuluu löytyvän
 veden alla kivisilta, joka välittää kirkon
 veden aikana näkyä.^{2.)}

Kirkollisia muistoja. Siikajoen ensimmäinen
 kappelikirkko rakennettiin 1590 j. hävitettiin v. 1592.
 Toinen ^{kirkko} oli rakennettu niin lähellä vettä
 joen törmälle että se vyöryi jokeen.
 Nykyinen ^{emä} kirkko on rakennettu v. 1701.
 Altaritaulu, kuvaava Kristusta yrttita-
 chassa on maalattu "Michael Toppeliuselta",
 v. 1771.

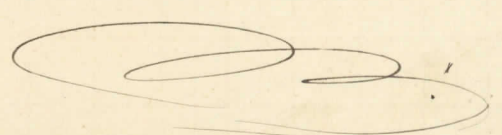
Revolanderin kirkko on rakennettu v. 1775.
 Altaritaulu kuvaa Kristuksen ristiinnaulit-
 semista. Kummallakin puolella tätä taulua
 on pienempi, vasemmalla kuvaava Kristusta
 yrttiseinän alla, oikealla Kristuksen ylösnouse-
 muksesta haudasta. Kaikki kolme
 ovat nähtävästi jaman mielen tekemiä,
 vaikka tekijän nimi ei ole kuin vasen-
 puolisen ja pienuksen taulussa. Sen alireu-
 nassa lukee: "M. Toppeliuselta 1821, ikänsä
 88 vuotena".

Paavolan nykyinen kirkko on rakennettu
 v. 1756. Luokuan kylässä, 7 virsta. Franselaa.

1) Vrt. J. W. Calamnius'en Muinaisliekkuja Pohjanperillä ja
 Ganderin Mythol. Jennin. ^{Nimillä Metallin kirkko ja kappelikirkko.}
 2) Vrt. J. W. Calamnius'en Muinaisl. Pohjanperillä.

päin sanotaan varhemmin olleen rukous-
huone ja hautausmaa. Nykyistä kirkkoa
ei ensin rakennettu Lemmin kankaalle,
mutta "minkä ihmiset päivillä rakensivat, sen
henget yöllä hajottivat", kertoo taru. -
Maritaulu (Kristus vastaanotti syntisiä)
on Topeliuksen maalama. Wanka al-
hautaukseen vuodelle 1745 kuva. Kristuksen
pistiinnaulitsemista.

Frantsian vanhin kirkko on, tarun mukaan,
ollut Tunkerin kankaalla, samannimisen Kesti-
Kivarin läheisyydessä. Nykyään ei Kullenkaan
löydy paikalla mitään, joka sitä muu-
stettaisi, mutta joku Kymmenkunta vuode-
ta takaperin oli vielä janoitella Kan-
kaalla löytynyt puinen poalu (hautaus-
merkki) jossa oli vuosiluku 1666. ^(Ensimmäisen pappinsa sai Frantsia 1671) Kalme-
saari Mankian järnessä Mankian kylä-
jä luullaan olleen vanhimpiin aikoihin
hautausmaans, ehkä niini aikoihin, jolloin
lähin kirkko oli Limingassa. Frantsian
nykyistä edellinen kirkko ja hautaus-
maa on ollut noin 500 pyttä nykyisestä
kirkosta jokirannalla alas päin. Wankan
kellon pitäsi olla joessa, johon se ison-vihan
aikana upotettiin. Jaännöksenä haudaus-
maasta on noin kymmenen pyttä pitkäisiä
vielä pystyssä oleva ja jolentkin laja hirs-
aita, sekä Kymmenkunta kivisiä seinillä va-
rustettua hautaus. Niitä luullaan suku-
haudoiksi - Nykyinen kirkko on ra-
kennettu v. 1785. Kirkko on maalatun vesivä-
rillä Mikael Topeliuksen. Altari eli
kuoriseinan peittää kolme vesiväriä

12.
Seinään Topeliuksen maalaama kuvaryh-
mä, josta keskimmäinen kuvaa Olapah-
tajan ristiniä, oikeanpuolinen Kristusta
yhtäsemanessa ja vasemmanpuolinen
Kristuksen ylösnousemista. Wiiri-
kannu tinasta on tehty v. 1670.

Uudemman ajan muistoj. 1808 vuoden jota
muistoj ei ole täällä vielä useimmissa
seurakunnissa. Niinpä näytetään ty-
pelutantereitsi Siikajoen ja Revolab-
den kirkkojen ympärillä ja Siikajoen pap-
pilan jalusseinässä nähdään vielä tänä-
päivänä kannunankuulo, joka puo-
leksi on seinän sisäjä. Yllämainitus-
ja Siikajoen Tappelussa 18 p. Kuttikun-
ta Adlercreutz voitti Venäläiset ja
Revolahdella Cronstedt otti vangkeks. 27 p.
Huhtikuun. Kevraali Butatowin ynni 440
miestä ^{sekä} ja tappoi ja hajotti ^{hänen} muun jouk-
konsa, joka alkupaan oli 2000 miehen.
Löytöjä Paavolassa on muuan mies v.
1880 löytänyt vanhoja rahoja, jotka oli
vienti Oulun lääninhallitukselle, josta
ovat Yliopistoon lähetetyt.

Taikauskoo. Erinomaisempina tietäjinä
ja "maantoktorina" mainitaan Paavolassa
Heikki Anttila / Heinosten Heikki / Ojälän
Sakari ja toonmaan Sakari. Nämä kuul-
tavasti myös omistavat taika-aseita,
ehkä lienee vaikea, jollei mahdollonta
niitä heillä saada.

Salon l. Salosten pitäjä, ynni Braken kaupunki ja Mikannin kappeli.

~~Mikannin pitäjä, Pohjanmaalla ^{välitetään} Salojella
(yksi Kemin) asukkaista kunnin pappi. kirjassa v. 1329 kehoitetaan maaseuran kymmenyksi kirkko pappi
erollisiin. ~~Salossa ainesta v. 1749 ja on taalla ol-
papeille. Salon ja Pietarsaaren pitäjien raja kuuluu alleen Kajakka-pitäjässä Suiponjoella ja
alkaneen korpella hialamäestylle puolelle. ~~Salon ja Keskijalla näkyä Salossa lyntyneen
lud. ~~Verkkohera v. 1753
Kauppatammi, johon muualla saapui laivoja kauppa tehtiin. Välitettyä
Maaseuran kunninkaan astutus Pohjanmaan pappi
oikeuksista osotaa. ~~Maaseuran ovat van-
himmat kirjat ^{olivat kavinneet pappilan} ~~huhtak. tammest siinä palosja,
joka hävitti Salon pappitua v. 1633.
Nimi tulee juomalaisesta sanasta Salo, s.o. metsä,
metsästyneet paikka, varsinkin saari, koska
paikka, johon ensimmäinen kirkko tehtiin,
sanotaan ennen vanhaan olleen jaarena.
Kevästä ^{Pitäjä} Järvistä mainittakoon Pättijärvi,
Jussajärvi, Olinsaarenjärvi, Mettälajärvi,
Niemelajärvi, Oravijärvi ja Mikanninjärvi,
Jokiloista: Othijoki, Pättijoki, Kaapajoki
ja Pihinjoki.
(Kannun den aikuisia muistoja.)~~~~~~~~~~~~

Pullanvuori eli Pullakko on kivirivitys
"Mikannin Jydänmaassa (Alpuan kylän Oul-
laisten rajalla); pituus on 120 kyynärää,
leveys 90 kyyp., korkeus noin 16 kyyp.
"Kansa kutsuu tällaisia kivirivityksiä
"kuelmiksi". Nuorelta sanotaan muu-
noin kuuluneen lapsen itkua, laulua
ja soittoa. Samanlainen pienempi kivi-
rivitys löytyy Jamassa Jydänmaassa,
ja kutsutaan Pikkurullaksi.

Pitäjänsaarenkankaasta, 5 virsta Mikannin kir-
kosta ja Linnastennäätä, 2 virstan edellisestä
kankaasta löytyy kiviannosta kankaan

*) Pitäjän käsikirjoituksen mukaan (Vähänkyön kirkon arkistossa) ol. tuo raja sovittiin 1297, kun Pietarsaari Salosta lohaki
Kemi ol. Salosta eronnut noin 1400.
Suom. 1843, s. 129.)

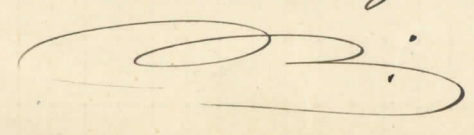
1) Ks. Stenbäckin ^{kuva} Beskrifning om Braken stad 1769 och Salo. Stockholm 1769.

laitaan, joita ~~hirsseillä~~ luullaan muinaisajan ihmisten tekemiksi, mutta ei löydy mitään tarua niistä. Samanlaisia syvennyksiä on myös Kankaalla Verkasalon ja Latulan välillä, 15 virstaa kirkolta, Wihanninjoen rannalla.

Neljäs Wihannin järven rannasta juuttilan kohdalla, Tekurin talon takana, kohoo lavallisella kivikkokankaalla kunnas, noin 12 jalan korkeuksella, jota ^{nimellä} ~~kutsutaan~~ Wian linnaksi, eli Wian kunnas tai Wiankangas. Tällä kunnasella on kolme syvennystä suorassa rivissä, kaksi vastakkain, toinen toisella rinteellä; kolmas syvennys on korkeimmalla kunnalla. Kunnas on kankaalle koottu pääkohoisesta mukula-kivistä. Mitään jalusta eli kiertomusta ei tiedetä kunnassa käyvän lästä kunnasta.

Enemmän muinaisjäännöksiä tässä pitäjässä on Linnankankaalla, Palttijoen kylässä, 1 virstaa Linnalan talosta, johon luetaan 13 virstaa koivuisen Braken kaupungista, ~~on~~ Täällä sijaitsee vanha kivimuri, jota kutsutaan Jättiläslinnaksi tai pitäjän jälkeen Salosten linnaksi. Linnas kuvaa kuvalehden III. kuvaa. Mitaten keskivallilla yhdestä kulmasta vastaavaan paikkaan toisessa kulmassa on pituus 165 ja leveys 81. jalkaa; ympärimittelen ulkopuolella 570 jalkaa. Kumpasikin päät ovat vähän ympyräiset, joka lienee syntyneet kivien putoamisen kautta myöhemmillä

Fig

ajalla? Olse "linna" on rakennettu Kan-
kaan korkeimmalle huipulle. Kanjas
laskeupi alalla olevin joihin muo-
dostaen maanpuolisella tiepeellä jyr-
känlaisen penkeren -

Toinen yhä merkittävä, mutta vähem^{mi-}
tunnettu "linna" löytyy Pirttivaaralla,
noin 6 virstan Pietrukankaan talosi-
Pietingin kylässä.

fig.

Linnaa kuvas kuvalehden V. kuva.
Portteja pitimmillä jivuilla ei voi
eroittaa. Niinkuin kuvasta näkyy,
on tässä linnassa ollut kaksinker-
taiset vallit. Ika Linnakankaan etä
Pirttivaaran linnavallien ulkopuolella
löytyy joukko ympäräisiä raunioita,
noin 2 a 3 sylvä läpimitaleu ja pariin,
kolmeen kymmäran korkeita. Näitä rau-
nioita ovat uteliaat ihmiset purkanut,
nii etä useat näytevit olon hauto-
ja^x) - Edellämainitust. Linnala talosi-

1/2 virstan länteen on Korkeakangas.
Tämi kankaan harjalla löytyy 200
jalkaa pitkä kivinen suora valifko. kuva-
lehden IV. kuvaa/ ikaw jamaulaista tekoa
kuin vallit linnajoien ympärillä. Pietin-
gin kylässä mainittakoon vielä pieniä
yksilyisiä raunioita Pionkankaalla
Leinosen maan luona ja Hiidenkan-
kaalla, niinmyös Kivirakka Peltomaan
yynnä Lamunrakka ja Hautakallio Kor-
pelan talon luona. Muuten löytyy
vähempiä raunioita yleisest. Pietin-
gin vaaroilla -

fig²

"Kirkollisia muistoja. Salon ensimmäinen kirkko kuuluu olleen rakennettu saareen Satamaladessa, puolimatkan päässä nykyisen kirkon ja kaupungin välillä. Tämän Satamaladon läntisellä n. k. Kalkanperän rannalla on kirkon lähde, josta viime vuosisadalla oli lähetetty vettä Tukholmiin tutkittavaksi ja siellä havaittu erinomaiseksi happivedeksi. Nykyinen kirkko, joka on rakennettu 16 salaluulla, ei varmaan tiedetä milloin-kaan) oli ensin korkealla maalla papipiisasta eläin. Tämä maki oli jilloin saarensa ja kutsutaan vieläkin kirkko-kuodaksi. Mutta kun herran venelastilinen ihmisiä, jotka aikovat kirkkoon, hukkuu, niin muuttettiin kirkko sille paikalle, jossa se nyt on. Tämä kirkko on ihan täynnä maalauksia katossa ja seinillä ja löytyy koko joukko erinomaisen hienosti tehtyjä veistokuvia, jotka filminnäköisesti ovat ulkomaisten työtä ja huolellavasti jalarehilla tannetuotuja. Parhaat jalynnein mainittuun kirkon Neitsy Maria lapsineen, pyhä Brigitta ja pyhä Yrjänä.

"Kotitehosta taas näyttää Braken-vaakuna, joka myös on ripustettu seinille. Tekijästä kummunkaan ei saa selkoa.

Braken kirkko on rakennettu v. 1669 kreivi Pietari Braken v. 1680 perustamaan kaupunkiin. Täällä kirkossa on maalauksia ja veistokuvia niinkuin Salonkin, vaan veistokuvista mainittuakoon, että ovat paljon korkeam-

1) ks. Disp. Mathesii de Ostrobotnia.

män näköisiä kuin Salosja. Kun altarit
 sekä Salon että Braken kirkkoissa ovat
 asetellut akkunaa alla, niin altaritaulut
 näissä eivät ole jopivat. Vasemmalla
 altarista on seinällä taulu, jonka keskus
 kuvaa Kristuksen ristinnautitsemista, pienempi
 kuvan ja syrjässä samassa taulussa
 Lutherus, jonka kuva on iso. Taulun alla
 on nimi Dietrich Möllerium, tekijäkö
 vai lahjoittajan, siitä ei tietoa.

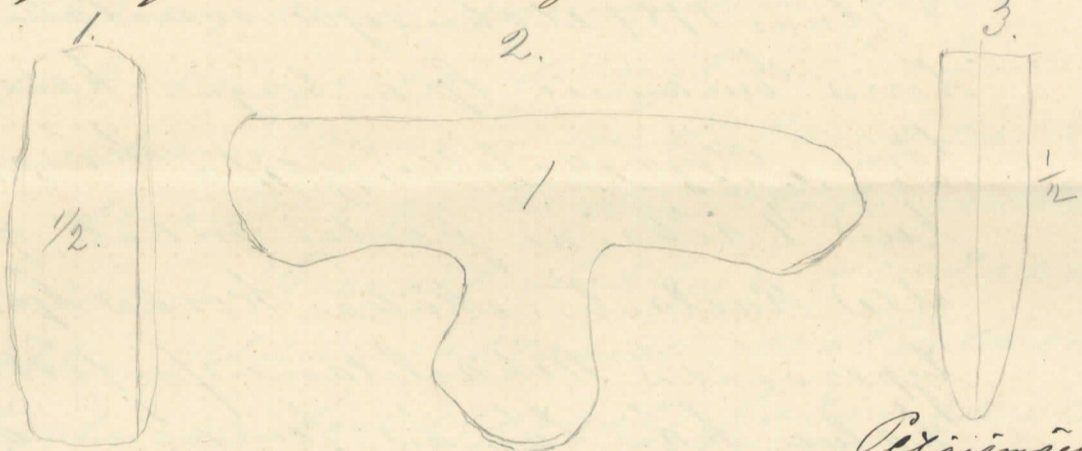
"Mikamin ristikirkko on rakennettu v. 1784.
 Altaritaulun, kuvassa Kristukse ristinnautitsemista, on maalannut Emanuel Granberg. Tästä löytyy kirkon
 laskukirjassa kirjoitus, joka luonne-
 nettuna kuuluu näin:

" Vuos 1787 elokuussa malettiin sopimuksesta
 Herrs Emanuel Granbergin kanssa kirkon-
 torni öjymälille, josta hänelle makset-
 tiin 4 riksiä paiti maali, jonka kirkko
 itse kustanti. Mutta koska Granberg on syn-
 typeräinsä Mikantilainen (sinföds Urhanti boe)
 halusi hän tämän seurakunnan uudessa
 kirkossa näyttää koetusta maalausta-
 teestaan: jolloin myös seinälle altarin yllä
 valmistetun kauniin taulun vesipainella,
 joka osoittaa Kapaklajan ristiä, Johannes oikealla
 ja neitsy Maria vasemmalla puolella, ja
 tämän taulun alla pienemmän, joka kuvaa
 Herran ehtoollisen asettamista. Myös koriste-
 tiin koko kuori¹⁾ maalauksilla samall. Gran-
 bergilla, ja se ilmaiseksi, rahamaksotta,
 paitti mitä seurakunta ruokalavarois²⁾ hän-
 le paitti³⁾"

1.) Kuorimaalauksia ei enään löydy.
 2.) Mikanti Kapellförsamlingo Rakenskapsbok 1774-
 1781, fol. 97.

Markonkalustost. mainittakoon yksi vanha messu-
puku vuodelt. 1766, tehty punasesta jamestista,
kuidasina ja hopeaisilla kirjauksilla, yksi
vanha kaste-maljan jalka v. 1769 ja vanha
kumalasi - Sideorleens kalossa on kirjoit-
tettu: "Tale pakkau on Ensimmäinen Herran
Tempeli tehty v. 1680. Tämä on Toinen Teppeli
ja on tehty v. 1784 ja maalattu v. 1847.

Mihannin nimen löytöistä kerrotaan,
että kun ensimmäiset asukkaat, ^(kolme miestä Hämeenmaasta) tulivat ja
asetuivat asumaan Alapereeseen, niin
huomasivat järven toisella rannalla
vihannan metsän, jolloin huudettiin:
"käh, vihanta metsä!" muuttivat sitten
tänne ja kutsuivat paikkaa Mihanniksi.
Löytöjä. Seuraavat kolme kivikalua ovat
löydetty Mihannissa:

Peläjämaalla.

Pirkänjaarenkankaalla,

N:o 1 kutsutaan täällä ukonkynnäksi, ja
kuuluu näitä löydetyn useampiakin, mut-
ta omistajat eivät lahdo näistä luopua,
kun pitävät lämmöstä jonakin tenkoi-
ksina.

Uudemman ajan muistona on merkit-
tävä 1 1/2 kynnäriä korkea kivi, joka on pysty-
tehty 1808 vuoden joulukuun kaatuneille, pätijöiden
varrella läheksi maantietä. "Kivessä" on
seuraava kirjoitus: "1808 vuoden joulukuulle";

W. H. Calamnius, Muinais- ja Edestuksia, s. 255.

19.

Ohijoen varrella löytyy vanha tupa, jossa
Adlerin ja Kamenskij tekivät aselevon
jorinon 19 p. Marraskuuta 1808.

Pyhäjoen pitäjä ynni Merijärven kappeli
sekä Oulaisten pitäjä.

Pitäjän läpi kulkeva joki on antanut
tällekin paikkakunnalle nimensä.
Josko joki itse on saanut nimensä
Pyhäjärvestä, josta se lähtee, vaiho
Pyhäkoskesta, joka on juurin koski
jossa on epätietoista.

Mesistöjärvistä mainittakoon Piipso-
järvi, Ahventampi, Nikunlampi, Kallio-
järvi, Riitalampi, Savanlampi, Merijärvi,
joka nykyisin on kuivattu, Pelkonen,
Tulahas-Polus- ja Liminkajärvi.

Pakanuuden aikuisia muistojä. Hiisien aika-
kaudesta löytyy täällä 2 peninkulmaa
Pyhäjoen kirkolla, joen rannalla Pyhä-
kosken alla n. k. Hiidenlinna. Tämä on
noin 160 kyynäriä pitkä ja 80 kyynäriä leveä
mulla mäki, joka joen puolella paikottaa
on aina kahdeksan sylvän korkeinen.
"Pastaavalla maanpuolella on korkeus
noin pari sylvä ja pohjoispuolella ainostaan
kyynäriä paikoille. Tässä asu, tarun
mukaan, Hiisien Uusin asukasta tullut
Hiisi ei enään oikein hyvin viihtynyt tä-
ssä, koska hänelle ei ollut mieleen "kuo-
kirnun männän mäiske ja lehmän
kellon loiske, vaan lähti pois, tarun
mukaan, Pyhäjärvelle. Hiisien aikaa
muistuttavat myös nimet Hiidenoja
ja Hiitolan talo."

2

Lappalaisien jäännöksiä lienevät nuo useat kivisauniot, jotka ovat Lahnojan maan kohdalla maanpuolella maan-
tiellä. Näitä on kymmenkunta ja ovat erittäin merkittävät pienimmillään. Tä-
den.

Kirkollisia muistojia. Pihäjoen nykyi-
nen kirkko on rakennettu v. 1844.
Vanha kirkko, jonka ukontuli sytytti
v. 1844, revittiin v. 1857. Se oli ihan
nykyisen tapulin vieressä, jonka ym-
päällä nykyinen hautausmaaki vielä
on. Vanhukseen hävityksen syyksi
sanotaan olleen hautausmaan laajen-
tamisen halu! Uuden kirkon sakaris-
tosja säilytetään kaksi pinnatuolia,
toinen kahdelle, toinen useammalle
henjelle. Nämä tuolit vietiin vanhaan
aikaan pyhissä kirkkoon ja näissä
istuivat kuulutettavat pariskunnat
jumalan palvelusajon. Sakariston
seinällä riippuu kaksi ögymaalikuvaa
(Kirkkoherra Westzyntius puolisoonen).
Kirkon kalustosta mainitakoon vielä
hopeainen viinikannus ja öylätu-
rasit, molemmat 17 sadaluvun keskiaikoi-
lta. Näiden mainitulla hautausmaalla
löytyy kaksi erinomaisesti hyvin säily-
nyttä hautakiveä. Toinen näistä on
sadan, toinen kahdensadan vuoden van-
ha. Nämä kivet olivat ennen vanhaan
kirkossa ja merkitsivät entistä kirkko-
herrain Westzyntiusin ja Carlanderin
hautoja. Jälkimmäisen kivelle/vanhenpi-
on myös hakattu pitkälainen poellinen

ylistyöruus, josta kärsi Genealogia sur-
silliana sivu 299.

1529

Viinikutsuluita pietarileikkijä löytyy
Tervon ja Hyytämän niemillä, jonka
viinemaanintu kalliuisja on joukko ni-
mikirjoituksia, joista muutamal ovat
parinsadan vuoden vanhoja. -

Merijärven kirkko on rakennettu
v. 1781, eikä ole tästä muuta mainit-
tavas.

Oulaisten ensimmäinen kirkko oli ra-
kennettu 1680; nykyinen 1753.

Altaritaulu on jamaalainen kuin Wi-
kannisja, mutt pienempi. Täsjö kir-
kosja on muuten paljon maalauksia,
tehtyjä osittain vaatteelle, osittain sei-
nälle. Ensimmäittujen seassa on, pätti
altaritaulu, Neity Maria, ennustus, Cisakin
uhraaminen ja pääsiäislampaan syöminen.

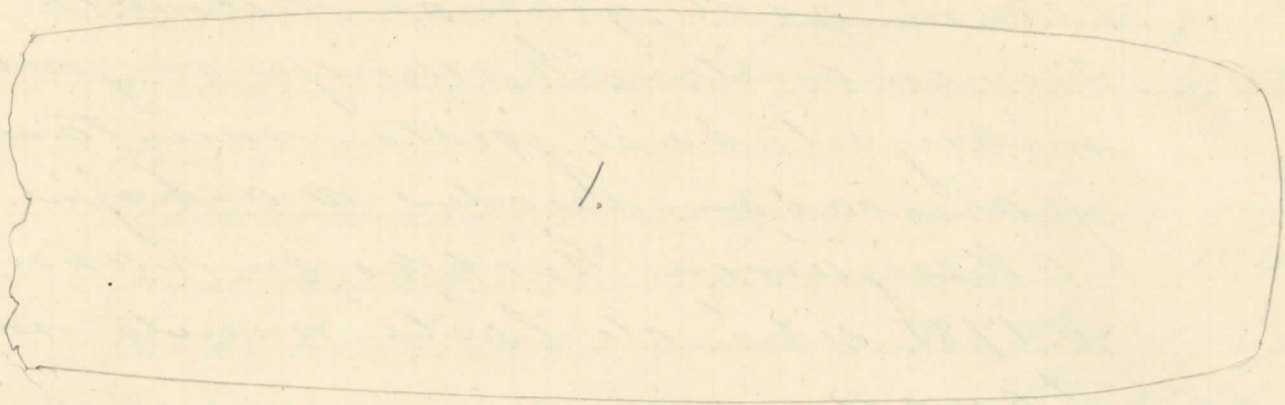
Seinäille maalattuita ovat Adam ja Eva,
Jonas valaskalan kidassa, taivas, hel-
peti, viisat miehet itäisellä maalla ja Kristus,
jw ylösnouseminen kausasta.

Kiellä on kattoon maalattu Jumalan kuva,
jossa onestariuusjys pistäksesi esiin jiten,
että seisoos miejä tahansa kirkosja, niin
Jumalan kaikkinäkevä filmä tai kalos-
to kohlas jinnas juoraa.

Näiden kuvain tekijäksi ilmoittavat
kirkon vanhat laskukirjat eräst Eric
Westrygthius nimistä miestä, joka
kolmenä vuolena on tätä kirkkosmaa-
lannut ja jonka kausja lopputili on tehty
v. 1782. - Kun kirkko tulevana vuonna
tulee perinpohjaisesti korjattavaksi, tu-
vat nämä seinämaalaukset hävite-
tyiksi, eivätkä lienekään erinomaisest ar-
vosta muut, jollie tuo kalosja

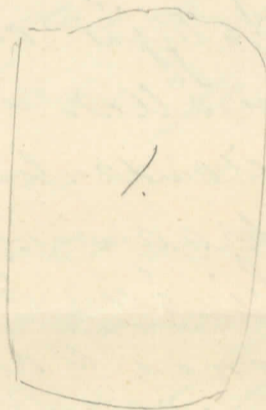
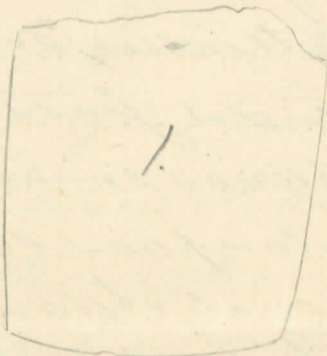
[Signature]

Loukkoja. Oulaisissa on löydetty Kirkon-
kylässä, eteläpuolella jokea allakuvattu Kivi-
asetta:

Oulainen Kirkonkylästä

Merijärveltä on löydetty Tynkelän talon
pellosta seuraavat kaksi särkyneitä Kivi-
asetta:

Merijärveltä,
Samasta pellosta on myös löydetty Kivi-
nen valin ja joku rautanew jousen
osa. Nämä kalut olivat kuitenkin pois-
annetut, eukä voimit lässä erällä ja-
da niitä huostaani. Muuten on tämä
tila erinomattain mukavalla paikalla.
Yhdellä puolella on pyhäjoki, joka tässä pai-
kassa on vähän koskineu ja lienee ennen
vanhaan ollut kalaneukin. Toisella puolella
on taas metsä, jammalkankaita ja soi-
ta. Tässä oli jäs sopiva tila jekä kalan
eti metsänriistan pyyntiin ja ^{tämä} (on siis kuul-
tavnst ollut yksi lappalaisten vanhimpia
ja paraita asutus-paikkoja näillä jui-
duilla.

J. J.

Lotamuuistoja. Kaksi nimitystä Meri-
järveä johtavat ajatusta jola aikoihin:
Ilkan Jyvä ja Totineva. Näiden ni-
mien synnystä eivät kuitenkaan ny-
kyiset ihmiset tiedä kertoa niin mitään.

1808 vuoden sodassa oli Pyhäjoella
pienempiä kaakkoita, joissa muiden
muassa evetti Löwenhjelm, Kungälvin
yli-adjutantti joutui vangeiksi ja Tu-
run rykmentin päällikkö Fleming
pahasti haavoitettiin 16 p. Kute-
kunta. Hän kuoli 20 p. Jamaan kunta
Orasessa ja on hänelle kaupungin
vanha haudausmaalla pystytetty
hautakivi, jota aina pidetään kun-
nosja, lesken sitä varten antamil-
la rahoilla.

Kacajoen pitäjä ymsi Rauton ja Maareškan kappeli-
jeri. Ylivieskan ja Sievin l. Lvijärven pi-
täjät.

Kacajoen pitäjä on jäänut nimensä Ka-
lajoesta, joka 7 virstaa kirkosta ja kaup-
kattien kaaraan, pienempi Wäärä-
joki, isompi Isojoki, jok. tulee Kala-
järvestä, josta nimi koko joelle.
Wääräjoen varrella ovat Rauton ja
Sievin seurakunnat, Isolla joella
tuos Ma- ja Ylivieska-
kesistö. Peninkulms Ison ja Wäärä-
joen yhdistyspaikasta erkaupi Sipon-
joki Wääräjoesta ja laskee mereen.

Sievissä on 1/2 peninkulman pituinen ja 1/4 penink. levyinen Erjäjärvi. Tämä järvi, joka nyt on kuivattu, on antanut koko seurakunnalle nimensä, niin että tätä kutsutaan yhtä yleisesti Erjäjärveksi kuin Sieviksikin.

in. 208. Erjäjärvi
Korttejärvi
Pannunmäki
1825.

Toinen järvi tässä seurakunnassa on Korttejärvi, joka nimityksellä ennen vanhaan nimettiin katto pientä järveä, josta yhtiö kaitanen salmi, joka nyt on leventynyt 1/8 peninkulmaksi.

Takanneiden aikuisia muistoja. Hiisien aikakaudesta Yhtivieskasja ovat Hiidenkatu ja Hyypänmäki.

Hiidenkatu on koskenrannalla, Korttekirjon ylijuoletta oleva ihan kaitan muotoinen 1/2 kyynäriä leveä ja yhtä korkea gyvennys kalliossa. Tämä kallio, joka ennen aikaa liene ollut veden alla pyörteeksi, on nyt aivan kuivillaan, eikä siis enään muuttune katulan muotojini ilmoisuuksikään. Tässä keittivät Hiidet ja vielä elävien vanhojen ihmisten nuoruudessa pidettiin erinomaisena jankari-kokeena, kun joku yksin rohkesi mennä tuon lähisyyteen.

Hyypänmäki, noin toisia virstas Kirkolta, on yksilyinen, pieneulainen kallio, jossa Hiidet muka asuivat. Kalliolla kuuluu outoja äänejä ja lapset, sekä yksin kulkavat vanhemminkin mielellään välttivät tätäkin paikkaa. Näkös maastosta on keskellä ohituskulkevan metsäpolkua litteä maantassinen kivi, jossa on kannun vetävän postellin kuva. Tämän kuvan syynystä kertoo taru että Hiisi herran häviökirjossa viiniä varastamassa. Taluu-

*) Ks. Disp. Mathesii.

J. J.

matkalla luiskaksi jalka tällä kivel-
lä, poteli putosi kalliioon ja siitä
kuva. Lappalaiojäännöksiä löytyy
Ylivieskassa "isoka kankaalla, penin-
kulma kirkotta pohjoseenpäin.

3 nelj. Kalajoen kirkolla
etelään päin on Koupi-
kankaalla, lähellä Kou-
vijärveä lapinraunio,
joka on 4 syltää korke-
määrä ja syltään kor-
kea O. Petterssonin mää-
ritt.

Raunioita löytyy runsaasti ja ovat kaikki
nakkakallioita. Useimmat niistä ovat
pienoisen kirkkaan kokoisia, ja jotka
ovat cheini pysyneet, on niissä jonkunoi-
nen pesä tahi onsi.

Kirkollisia muistojen. Kalajoki erotet-
tiin Salosta omaksi pitäjäksi v. 1535.

Hiis. Apr. VIII: 382

Samaan aikaan rakennettiin ensimmäinen
kirkko jokitorhalle joen suussa, mutta muu-
tettiin jättemmin nykyisen kirkon pai-
kalle ja hävitettiin ukontulella muu-
tamia vuosia sitten. Nykyinen komea
kirkko jaatiin vasta viime vuonna
oikein valmiiksi. Tämä on tehty ki-
vestä ja on nyt kaunein kirkko poh-
janmaalla, varsinkin sisästä, jossa
kolmella seinällä on erittäin tilavat
lehterit, niin että kirkkoon sopii mu-
kavasti paljon enempi vakio, kuin
sitä ukonpuolelta katsoen kuulisikaan.

Mbl. 1844: 21

Sievin ensimmäinen kirkko rakennettiin
v. 1654, revittiin ja isonnettiin v. 1690;
muutettiin 1861 peninkulma nykyiselle
paikalle, Evijärven rannalle, josta Jeurak-
kunta myös kutsutaan, niinkuin edellä maini-
tettu, Evijärveksi, ehkä tämä nimitys
ei ole oikein Jopiova, kun löytyy Waasan
lääniä ja Jamanniminen Jeurakunta. Kun
järvokin nyt on kuivattu, olisi luon-
nollisinta, että Jeurakunta nimitettäisiin
vankalla nimellään Sievi, sekä viral-
lisest' että yksityisest'.

Siinä erotettiin Kalajoesta omaksi pitäjäksi v. 1862
 ja sai ensimmäisen kirkkoherransa v. 1875. -
 Raution kirkko, joka on rakennettu v. 1800,
 korjataan parhaassa perinpohjaisesti, eikä
 ole tänä kesänä, tähin jakska, ollut omi-
 tuista pappiaakaan, vaan ovat Kalajoen
 papit toimittaneet täällä kirkolliset me-
 not ja toimitukset -
 Slavieskan kirkko on rakennettu
 v. 1795. Tämä ja Rautio ovat nyt ainoat
 jällellä olevat kappelit Kalajoen ennen
 laajasta pitäjäsä.

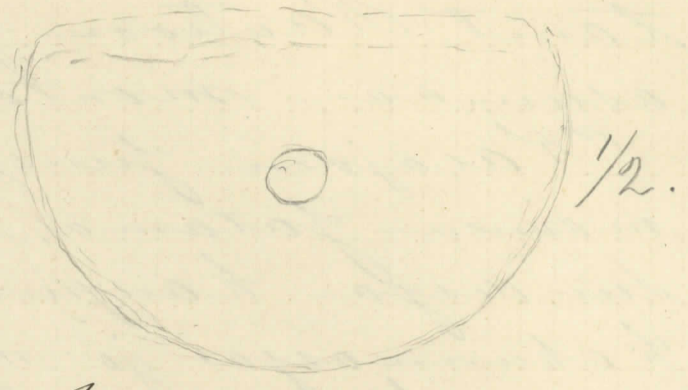
Ylivieskan kirkko on rakennettu v. 1786; seu-
 rakunta erotettiin Kalajoesta omaksi pi-
 täjäksi v. 1861 ja sai oman kirkko-
 herransa keuhäällä 1875.

Kirkonkalustoista mainittakoon Sie-
 visä miekka, luutnantti Hultin lahjoit-
 tama, ja Kalajoen kirkossa kaksi jama-
 laista, vänrikki Samuel Edgrenin ja kateeni
 Lauri Roosen - Ylivieskan kirkossa säily-
 tetään vanha messukasukka vuodelta 1683,
 joka vielä on hyvässä kunnossa.

Sotamuistoja. 1808 vuoden sota-aikana on
 Kalajoellaakin ollut vähempia otteita
 joenjuuressa kirkon luona ja löytyy vielä
 kuin kumpasellaakin puolella joken jaan-
 noksia maavallista ja haudoista,
 joita puollustajat olivat rakentaneet
 itselleen - Mitään isompaa tai
 merkellisempää tappelua täällä kuu-
 tenkaan ei ole tapahtunut.

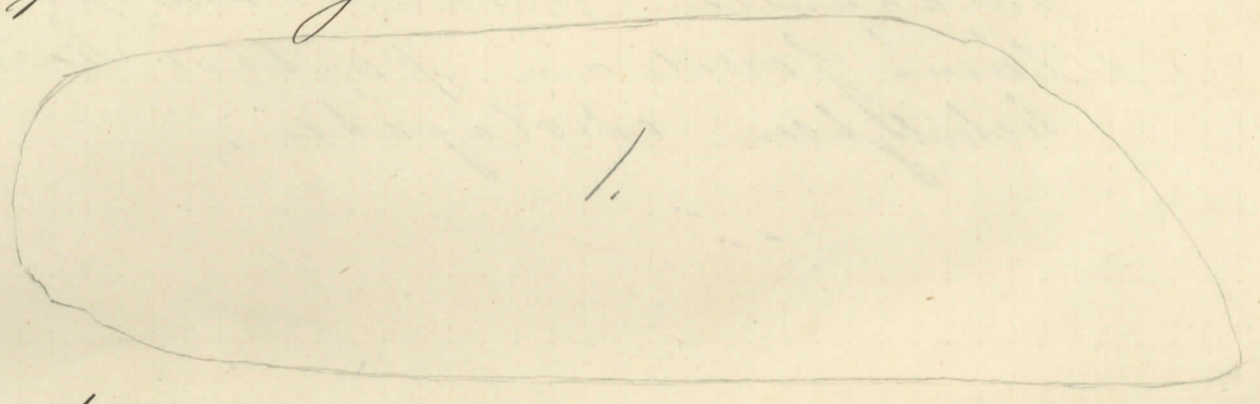
1/ Ks. Matrikel öfver församlingarna och Prästerskipet
 i Finland af A. J. Hornborg, 1873.

Löyöjä. Ylivieskassa on löydetty nykyään seuraavat kiviaseet, nimittäin:

Ylivieskasta

Koskelan talon pellonojasta, joen rannalta, neljännes kirkotta yläpään ja

Kestehievarin talon pellonojasta, viime vuosina on tässä seurakunnassa löydetty muitakin kivikaluja, jotka ovat lähetettyt yliopiston museoon - Alaviessassa kuuluu löydetyn hopeasuonisen vuorenkin, mutta en ollut tietoisuudessa tätä lähemmäs tutkia -

Kallansaaret. Kaksi peninkulman mäännäsaeta ovat n. k. Kallansaaret l. pauhat. (Pauhaksi kutsutaan jokaista matalaa mersyä, jossa tavallisest kalaja pyydetään). Nämä Kallan pauhat ovat kaksi noin puolenpeninkulman matkaa toisistaan olevat saaret; toista kutsutaan maskaaksi; toista ukokallaksi. Ulkokallaksi on projektiville merkiksi rakennettu valo. Tornin

Asutuksen juhteen on mainittava, että
Kälviäläisiä Vaasan läänistä on muut-
tanut Rautioon ja Alavieskaan
asumaan monta perhekuntaa,

Kalajoen juusja, jossa on jonki-
moinen jatama, syntynee tulevai-
sundesja kaupunki ja onkin paik-
kakunnasja jo nytkin vilkkaampi
liike kuin monessa muussa.

Markkinoita on täällä jo kauan
pidetty vuosittain, ja kun tämä paikka
on pidettävä Oulun läänin etelä-
seurakuntien keskuksena, lieneekin
tämä jouliajan paikka keskenäisen
kehityksen edistajaksi.